

ปัญญาในมิติพุทธปรัชญา

Wisdom in Buddhist philosophy

พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ (พานิช).

ดร.ดอนลาร์ เสนา

ชัยรัตน์ ทองสุข

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

yaipoothon@gmail.com

บทคัดย่อ

ความรู้ถือว่าเป็นทรัพย์อันน่าปรารถนาของคนทั้งหลาย แต่ความรู้ของมนุษย์เกิดขึ้นได้ด้วยเหตุสองประการ ประการที่หนึ่งความรู้เกิดจากการเรียนรู้ผ่านทางประสบการณ์และเกิดจากประสาทสัมผัส ความรู้ประเภทนี้เกิดมาจากอายตนะทั้งภายในและภายนอกที่เป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ซึ่งเป็นความรู้ที่คนสามัญทั่วไปสามารถเรียนรู้ได้ ประการที่สองความรู้ที่เกิดขึ้นมาจากฝึกตนและอบรมตนจนเกิดเป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ทางใจ ซึ่งเป็นความรู้ที่ต้องอาศัยการฝึกอบรมทางใจ เป็นความรู้ที่อยู่เหนือประสบการณ์และประสาทสัมผัสของความรู้สามัญทั่วไปและความรู้ชนิดนี้มีจุดมุ่งหมายปลายทางสูงสุดคือรู้หรือริสัจจะหรือรู้ความจริงอันประเสริฐอันจะนำไปสู่การหลุดพ้น

คำสำคัญ : ศรัทธา ปัญญา พุทธปรัชญา

Abstracts

Knowledge is the requirement of the people. The path or way of knowing happens to two types. First Learning comes from learning through experience. and the senses. This kind of knowledge comes from internal and external reactions which this is a knowledge that people can learn. Secondly. the knowledge that arises from self-training and self-training until the knowledge comes from the mental experience Which is knowledge that requires mental training Is the knowledge that is beyond the experience and senses of general knowledge and this kind of knowledge has the ultimate goal of knowing the truth or knowing the true truth that will lead to salvation.

Keywords: believe wisdom Buddhist philosophy

บทนำ

การแสวงหาความรู้อันเกิดมาจากการเรียนรู้ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นมาจากเหตุผลที่ต่างกันซึ่งความรู้บางอย่างเกิดจากความศรัทธาและความรู้บางอย่างเกิดจากปัญญา แต่ความรู้จะมาจากความศรัทธาหรือปัญญาอย่างไรก็ตามยังไม่เป็นที่ตกลงได้แน่นอนด้วยเหตุผลหลายอย่าง ถึงอย่างไรก็ตามความศรัทธาหรือความเชื่อต่อคำสอนในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะต่อคำสอนในศาสนาไม่ว่าจะเป็นศาสนาที่มีลักษณะเป็นเทวนิยม (Theism) หรือ อเทวนิยม (Atheism) ล้วนแต่เป็นคำสอนที่ให้แนวคิดในมิติต่างๆ และมีเอกลักษณ์เฉพาะตน คำสอนในทางศาสนามีความเป็นทั้งในส่วนของความเชื่อที่เรียกว่าศรัทธาและส่วนของความรู้ที่เรียกว่าปัญญา แฝงอยู่ในสาระคำสอนนั้นแต่จะมีมากหรือน้อยเราไม่สามารถหาเครื่องมือมาวัดเป็นปริมาณได้ ก็ได้แต่ที่อาศัยเป็นเครื่องวัดปริมาณได้ก็เห็นจะมีแต่จำนวนมนุษย์เท่านั้น ในบางครั้งก็อาจเป็นตัวแปรที่ไม่แน่นอน การที่เราจะทำความรู้ความเข้าใจในเรื่องใดนั้นจำต้องเริ่มต้นที่ศรัทธาก่อน เพราะว่าศรัทธาจะเป็นสะพานเชื่อมความสัมพันธ์ของคนไปหาความรู้และความรู้ส่วนใหญ่ของคนเกิดมาจากความเชื่อในคำสอนของศาสนา แต่ศาสนาบางความเชื่อสอนให้ติดอยู่กับศรัทธาความเชื่ออย่างเดียว ตรงนี้เราอาจจะเรียกว่าสุดโต่งในทางความเชื่อ และความเชื่อแบบนี้ทำให้ตนเองก็ไม่มีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น แต่ในทางตรงกันข้ามสำหรับผู้ที่มีปัญญามากกว่าศรัทธานั้น คนประเภทนี้จะหาข้อสงสัยศรัทธาเป็นสะพานนำไปสู่ภาวะทางปัญญาที่ตนพัฒนาขึ้นโดยมีการตั้งคำถามกับสิ่งที่ตนศรัทธาหรือมีความสงสัยกับสิ่งที่ตนกำลังหาคำตอบอยู่ ซึ่งคนประเภทนี้จะไม่ยึดติดอยู่กับศรัทธา เพราะว่าทุกศาสนานั้นเปิดโอกาสให้คนที่ศรัทธาวิพากษ์ได้ในหลักวิชาการและเหตุผล ซึ่งตรงนี้เราอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ในศาสนาส่วนหนึ่งและเป็นการแสวงหาความรู้ส่วนหนึ่งไปในขบวนการของตัวมันเองด้วยนั่นคือเป็นทั้งความเชื่อและการตั้งข้อสงสัยเพื่อหาคำตอบทางความรู้

สาระต่อความ

ความสงสัยใคร่รู้เป็นลักษณะหนึ่งของปรัชญาที่เป็นเบื้องต้นของการแสวงหาความรู้และในการแสวงหาความรู้ความศรัทธาก็ถือว่าเป็นอุปกรณ์สำคัญหรือเป็นเครื่องมือที่จะพาเราไปพบกับคำตอบที่เคยมีความสงสัยและส่วนปรัชญานั้นเรายังหมายถึงความรักในการหาความรู้ที่ไม่มีที่สิ้นสุดที่กล่าวอย่างนี้ก็เพราะว่ามนุษย์ปุถุชนจะมีความสงสัยครุ่นคิดอยู่ตลอดเวลาในเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ บางทีอาจจะมีความสงสัยว่าคนที่ไม่มี ความสงสัยมีอยู่หรือไม่ซึ่งตรงนี้ผู้เขียนขอตอบว่าคนกลุ่มนั้นอาจจะหมายถึงคนตายไปแล้วหรือคนที่เป็นอเสขบุคคล ดังนั้นสามัญชนทุกคนจึงมีความสงสัยและไม่หยุดนิ่งที่จะแสวงหาความรู้ในการเรียนรู้สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ที่กล่าวเช่นนี้ก็เพราะแหล่งที่จะค้นหาความรู้นั้นมีมากมายแต่สิ่งหนึ่งที่คนให้ความสำคัญและมีอิทธิพลต่อสังคมคือความศรัทธาในคำสอนที่เกิดมาจากศาสนาในคำสอนนี้มีทั้งความเชื่อและความรู้ จึงทำให้มีประเด็นใน

ความสงสัยเรื่องทางแห่งความรู้ว่าแท้จริงแล้วมนุษย์รู้จักกับทางที่เป็นบ่อเกิดแห่งความรู้หรือนำเอาประสบการณ์ความเชื่อมาอธิบายเป็นองค์แห่งความรู้ ในการที่มนุษย์เราจะรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งได้นั้นจะต้องมีหลักการของความรู้มีเช่นนั้นอาจจะกลายเป็นแค่ความเชื่อ

แนวความคิดของความรู้หรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่า “ปัญญา” หมายถึงความรอบรู้หรือความรู้ ซึ่งเป็นอริยทรัพย์ที่ปรารถนาของคนทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถาน ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ปัญญา นรานํ รตนํ ปัญญาเป็นรัตนะของนรชน หรือ ปัญญา โลกสมบัติ ปชฺโชโต ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก” เป็นต้น ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันว่าปัญญาหรือความรู้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ในการใช้ดำรงชีพ การที่ความรู้จะเกิดมีแก่คนนั้นจะต้องผ่านทางประสบการณ์ในส่วนทางอายตนะทั้งภายในและภายนอกที่เป็นระบบการรับรู้ องค์ความรู้ดังกล่าวทางพุทธปรัชญาเรียกว่าทฤษฎีความรู้หรือเรียกอีกนัยเรียกว่า ญาณวิทยา คำว่า “ญาณวิทยา” (Epistemology) ในพจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้คำนิยามว่า ปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วยบ่อเกิด ลักษณะหน้าที่ ประเภท ระเบียบวิธีและความสมเหตุสมผลของความรู้ บางที่ใช้ว่า theory of knowledge (ราชบัณฑิตยสถาน. 2532 : 37). และนอกจากนี้ในบางที่ได้ให้ความหมายว่าเป็นวิชาที่หาหน้าที่ศึกษาวิเคราะห์สิ่งที่เรียกว่า ความรู้ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Epistemology มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกและญาณวิทยานั้นทำหน้าที่ศึกษาปัญหาความรู้หลัก 3 ประการ กล่าวคือ 1) ปัญหาว่า มนุษย์สามารถรู้ความจริงสูงสุดได้อย่างไร 2) ปัญหาว่า มนุษย์ได้รับความรู้มาทางใดบ้าง 3) ปัญหาว่า ความรู้ที่มนุษย์ได้รับมานั้นสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับความจริงสูงสุดนั้นได้ตรงกับความเป็นจริงหรือไม่ (เดียน คำดี. 2534 : 117).

ลักษณะอีกประการหนึ่งของ “ญาณวิทยา (Epistemology)” กล่าวคือทฤษฎีความรู้ (Theory of Knowledge) ที่ศึกษาว่าเรารู้ความจริงได้อย่างไร ดังนั้น ญาณวิทยาจึงมีความสัมพันธ์กับอภิปรัชญา ญาณวิทยาตอบปัญหาว่าด้วยบ่อเกิดความรู้และมาตรการสำหรับตัดสินความถูกต้องของความรู้ กลุ่มนักปรัชญาตะวันตกกล่าวถึงที่มาหรือบ่อเกิดของความรู้ไว้ 3 ทาง คือ 1) ผัสสาการ (Sensation) คือความรู้ที่เกิดจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 กล่าวคือ การเห็นรูป (ทางตา) การได้ยินเสียง (ทางหู) การได้กลิ่น (ทางจมูก) การรู้รส (ทางลิ้น) การสัมผัส (ทางกาย) 2) เหตุผล (Reason) คือความรู้ที่เกิดจากความคิดตามหลักเหตุผลในใจ 3) อัชฌัตติกญาณ (Intuition) คือความรู้ที่ผุดขึ้นในใจโดยตรง ถ้าเป็นความรู้จากญาณพิเศษเรียกว่า การตรัสรู้ (Enlightenment) ถ้าเป็นความรู้ที่ได้จากการเฉลียวใจของพระเจ้าก็เรียกว่า วิวรณ์ (Revelation) แต่ในขณะเดียวกันปัญหาที่ตามมาคือว่าบ่อเกิดของความรู้ที่มาจากหลายแห่งนั้นทางไหนเล่าจึงให้ความรู้ที่ถูกต้องตามความเป็นจริงได้ซึ่งในเรื่องนี้กลุ่มนักปรัชญามีความเห็นต่างกันโดยแยกกันออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ กล่าวคือ

1. ลัทธิประสบการณ์นิยม (Empiricism) ถือว่าประสาทสัมผัสเป็นมาตรการตัดสินความจริง ความรู้ในเรื่องที่ผ่านเข้ามาหรือในเรื่องที่เกิดขึ้น

2. ลัทธิเหตุผลนิยม (Rationalism) ถือว่าเหตุผลเป็นมาตรการตัดสินความจริง

3. ลัทธิอัจฉตติกญาณนิยม (Intuitionism) ถือว่าอัจฉตติกญาณเป็นมาตรการตัดสินความจริง (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). 2550: 16 - 17).

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มนักปรัชญาได้ให้ความหมายของทฤษฎีความรู้นี้ เช่น เพลโตมีทรรศนะบางอย่างที่คล้ายคลึงกับทัศนะของโสกราตีสผู้เป็นอาจารย์ของตน ประการแรกคือเพลโตเห็นว่าความรู้ระดับผัสสะหรือสัญชาตญาณไม่ใช่ความรู้ที่แท้จริง การรับรู้ในระดับสัญชาตญาณเป็นเพียงทรรศนะความคิดเห็น การปฏิเสธสัญชาตญาณว่าเป็นบ่อเกิดความรู้นี้มีเหตุผล 2 ประการ คือ 1) สัญชาตญาณของแต่ละคนให้ความรู้ไม่ตรงกันหรือแม้สัญชาตญาณของแต่ละคนคนเดียวก็รายงานข้อมูลต่างกันในเวลาต่างกัน ความรู้ระดับสัญชาตญาณจึงเป็นเพียงทัศนะส่วนตัว 2) สัญชาตญาณไม่ช่วยให้เราค้นพบความจริงแท้ เพราะสิ่งที่เรารับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสเป็นเพียงสิ่งเฉพาะ เพลโตกล่าวว่าความจริงแท้เป็นสิ่งสากล เช่น คนสากล แมวสากล อันอยู่ในโลกแห่งมโนคติ จึงเป็นการเหลือวิสัยที่สัญชาตญาณจะรู้ได้ (เรื่องเดียวกัน. 158).

ดังนั้นในทรรศนะของเพลโตที่กล่าวว่าความรู้ที่แท้จริงไม่ได้มาจากผัสสะหรือสัญชาตญาณ แต่ความตรงกันข้ามความรู้ที่แท้จริงได้มาจากเหตุผล จากข้อความดังกล่าวในข้างต้นที่นำเสนอมานั้นเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีความรู้หรือญาณวิทยาในส่วนที่เป็นทฤษฎีทางตะวันตกซึ่งจะเห็นได้ว่าความรู้นั้นมีที่มาต่างกันและยังเป็นข้อถกเถียงกันว่าอะไรเป็นบ่อเกิดความรู้ที่แท้จริงและในบ่อเกิดความรู้นั้นมีจุดสิ้นสุดอยู่ที่ไหนหรือความรู้ไม่มีจุดที่สิ้นสุดของความรู้ ในมุมมองอีกมิติหนึ่งประเด็นเรื่องของความรู้ การรู้หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “ปัญญา” หมายถึงความรอบรู้ที่ปรากฏในทรรศนะพุทธปรัชญาฝ่ายเถรวาทได้กล่าวถึงแหล่งที่มาของความรู้ว่ามี 3 ประเภท กล่าวคือ 1) จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิด 2) สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการฟัง 3) ภวานามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการอบรม (ที.ปา. (ไทย) 11/305/271). จากที่มาของความรู้นี้ท่านผู้รู้ได้อธิบายขยายเนื้อความว่า

1. จินตามยปัญญา ปัญญาหรือความรู้เกิดจากความคิด ใคร่ครวญ พิจารณาหาเหตุผล วิเคราะห์ สังเคราะห์ที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ ซึ่งตรงกับอนุमानประมาณ ในปรัชญาอินเดีย

2. สุตมยปัญญา ปัญญาคือความรู้เกิดจากการฟัง การศึกษาเล่าเรียน การอ่านจากตำราหรือคัมภีร์ที่น่าเชื่อถือ ตลอดจนการรับถ่ายทอดจากผู้ที่น่าเชื่อถือที่เรียกว่า พรโตโฆสะ ซึ่งมีความหมายตรงกับศัพทประมาณ ในปรัชญาอินเดีย

3. ภวานามยปัญญา ปัญญาหรือความรู้เกิดจากการพัฒนาหรือเกิดจากประสบการณ์ตรง อันเกิดจากสัญญาบริสุทธิ์และสัญญาพิเศษ ซึ่งอาศัยพื้นฐานคือพุทธปัญญาอันมีมาโดยสัญญาตญาณ ซึ่งตรงกับประจักษ์ประมาณ ในปรัชญาอินเดีย (บุญมี แท่นแก้ว. 2545: 16 - 17).

ความรู้ทั้ง 3 ประการนี้ไปสู่กระบวนการพัฒนาสังคมตามหลักการของไตรสิกขา กล่าวคือ ศีล สมาธิและปัญญา ศีลนั้นหมายถึงการพัฒนาทางด้านสังคมซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคนหรือเราอาจจะกล่าวว่าเป็นการจัดระเบียบทางสังคม สมาธิ หมายถึงการจัดระเบียบความคิดที่ได้มาจากความรู้หรือจากการศึกษา ส่วนปัญญาคือความรอบรู้หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการจัดระเบียบองค์ความรู้

ที่เกิดจากประสบการณ์หรือความรู้ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ ซึ่งเป็นความรู้ในพุทธปรัชญาที่มีจุดมุ่งหมายปลายทางสูงสุดคือ “รู้สัจจะหรือรู้ตามความจริง” อันเป็นอริยสัจความจริงอันประเสริฐและยังมีการจำแนกประเภทของความรู้ออกเป็น 2 ระดับ คือความรู้ชั้นโลกียะและความรู้ชั้นโลกุตระ ในแต่ละระดับต้องมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติตามไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิและปัญญา แต่ช่องทางแห่งการรับรู้อารมณ์ได้นั้นต้องอาศัยจิตที่เป็นธรรมชาติรับรู้อารมณ์ทั้ง 6 คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสและธรรมารมณ์ การรับรู้ในสิ่งต่างๆ จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยทวารหรืออายตนะภายใน 6 ประการ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นต้น เมื่อใดจิตไปกระทบอารมณ์ที่ผ่านเข้ามาเข้าทางอายตนะ เมื่อนั้นผัสสะจึงเกิดขึ้น และผัสสะก็เป็นจุดเริ่มต้นของการรับรู้ เพราะถ้าไม่มีผัสสะ การรับรู้ก็เกิดไม่ได้ ดังนั้น ในการรับรู้แต่ละครั้งจะต้องมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ อารมณ์ + อายตนะภายใน + จิตหรือวิญญาณ = ผัสสะ ในที่นี้ ผัสสะจึงเป็นจุดที่จิตรับรู้ข้อมูลจากโลกภายนอก เมื่อจิตรับรู้อารมณ์แล้วเวทนาและสัญญาเกิดขึ้นตามมา จิตนั้นมิได้รับรู้แต่อารมณ์อย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ยังคิดปรุงแต่งสิ่งที่รับรู้ด้วยอำนาจของกิเลส ตัณหาด้วย (ทรงวิทย์ แก้วศรี.2532: 23). แต่ในกาลภายหลังเกิดผัสสะ มีเวทนาและสัญญาเกิดขึ้น คำว่าสัญญานั้น (Perception) เป็นความจำได้หมายรู้ในอารมณ์ ถ้าจิตไม่มีกิเลสตัณหา สัญญาจะเป็นสัญญาที่บริสุทธิ์คือรับรู้อารมณ์ตามความเป็นจริง แต่จิตมีกิเลสตัณหาสัญญานั้นจึงจะปรุงแต่งนามรูปที่เกิดขึ้นดับในทุกขณะ ดังนั้นจึงอาจจะกล่าวได้ว่าสัญญานั้นมี 2 ลักษณะ กล่าวคือ 1) สัญญาที่เป็นารรับรู้ปรุงแต่งโลกที่ก่อให้เกิดอวิชชา กล่าวคือความไม่รู้สิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง 2) สัญญาที่เป็นารรับรู้สิ่งทั้งหลายตามที่มาปรากฏกับจิต โดยไม่ให้ความหมายปรุงแต่งเพิ่มเติม สัญญานี้เราเรียกว่าสัญญาบริสุทธิ์เพราะรับรู้สภาวะของสรรพสิ่งตามที่เป็นจริง กล่าวคือ รู้เห็นความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ความเป็นทุกข์ที่ทนอยู่ในสภาวะเดิมมิได้ (ทุกข์) และความมีตัวตน (อนัตตา)

ความรู้ในความเป็นจริงตามสภาวะของสรรพสิ่งที่เรียกว่าไตรลักษณ์ในมิติแห่งพุทธปรัชญาใช้ทฤษฎีความรู้ที่เรียกว่า “ปัญญา” กล่าวคือ 1) จินตามยปัญญา 2) สุตมยปัญญา 3) ภาวนามยปัญญา ที่ได้กล่าวไว้แล้วในข้างต้น แต่ในปัญญาหรือทฤษฎีความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีหลักการตรวจสอบที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสไว้ในกาลามสูตรว่า ให้ตรวจสอบความรู้ที่มาจาก 2 แหล่งแรกกับแหล่งที่ 3 คือ ประสบการณ์ตรง ถ้าความรู้เหล่านั้นสอดคล้องกับประสบการณ์ตรงก็ให้ถือว่าเป็นความรู้ที่ถูกต้อง ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนพวกกาลามะชาวเกสปุตตนิคมว่า (อง.เอกก. (ไทย) 20/66/255).

1. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา (มา อนุสสเวน)
2. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบๆ กันมา (มา ปรมปราย)
3. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ (มา อิติกราย)
4. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์ (มา ปิฎกสมปทานน)
5. อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ (การคิดเอาเอง) (มา ตกเหตุ)

6. อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุมาน (มา นยเหตุ)
7. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล (มา อาการปริวิตกเกณ)
8. อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีที่พึงใจแล้ว (มา ทิฏฐินิฆมานกขณติยา)
9. อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะว่าน่าเป็นไปได้ (มา ภพพรูปตาย)
10. อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา (มา สมโณ โน ครูติ)

ดังนั้นในกาลามสูตรทั้ง 10 ประการข้างต้นนี้ กาลามสูตรข้อที่ 1-4 และข้อที่ 10 เป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้ที่เกิดจากการรับถ่ายทอดหรือศัพทประมาณ (Testimony) ส่วนในข้อที่ 5-9 เป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้ที่ได้จากการใช้เหตุผลอนุมาน (Inference) และการคาดคะเน (Speculation) ซึ่งรวมอยู่ในอนุมานประมาณ ดังนั้นในข้อความกาลามสูตรไม่ได้แสดงว่าพระพุทธองค์ไม่ยอมรับความรู้ที่เป็นศัพทประมาณและอนุมานประมาณแต่พระองค์ทรงชี้ให้เห็นว่า ความรู้ทั้งสองนั้นควรที่จะได้รับการตรวจสอบยืนยันจากประสบการณ์ตรงหรือประจักษ์ประมาณก่อน แต่ในพระพุทธพจน์สรวสูตรพระพุทธองค์ได้ทรงแบ่งสมณะพราหมณ์ที่ยึดในความรู้ออกเป็น 3 ประเภทกล่าวคือ (ม.ม. (ไทย) 13/474/599). 1) พวกหนึ่งเป็นผู้ฟังตามกันมา เพราะการฟังตามกันมานั้นเป็นบารมีขั้นสุดท้าย เพราะรู้ยิ่งในปัจจุบันจึงปฏิญญาอาทิพรหมจรรย์เหมือนพราหมณ์ทั้งหลายผู้ทรงไตรเพท 2) พวกหนึ่งเป็นผู้มีบารมี ขั้นสุดท้าย เพราะรู้ยิ่งในปัจจุบันจึงปฏิญญาอาทิพรหมจรรย์เพราะเพียงแต่ความเชื่ออย่างเดียวเปรียบเหมือนพราหมณ์ทั้งหลายผู้เป็นนักรถระ เป็นนักรบปรัชญา 3) พวกหนึ่งรู้ธรรมด้วยปัญญาอันยิ่งเองในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยฟังมาก่อน มีบารมีขั้นสุดท้าย เพราะรู้ยิ่งในปัจจุบันจึงปฏิญญาอาทิพรหมจรรย์

พระพุทธองค์จัดอยู่ในกลุ่มที่สามกล่าวคือกลุ่มผู้เข้าถึงความรู้แท้จากประสบการณ์ตรงของตนเอง ความรู้ชนิดนี้จัดเป็นภาวนาปัญญา เป็นความรู้ที่เกิดจากการอบรมในส่วนจิตของตนเพื่อความรู้แจ้งตามสภาวะในความเป็นจริงหรือเรียกว่าเป็นความรู้ในความจริงสูงสุด ในส่วนความรู้ของกลุ่มแรกนั้นจัดเป็นสุตมยปัญญาและในความรู้กลุ่มที่สองจัดเป็นจินตามยปัญญา ความรู้ทั้งสองกลุ่มนี้เป็นความรู้ในระดับประสาทสัมผัสทั้งห้าหรือรู้เห็นตามสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยอายตนะเท่านั้น ดังนั้นจึงทำให้มีความเชื่อได้ว่าพระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญเป็นอันดับหนึ่งแก่ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรง แต่เมื่อความรู้ทั้งสามนั้นเกิดความขัดแย้งกันขึ้นความรู้จากประสบการณ์ตรงจะเป็นเกณฑ์ตัดสินความรู้ที่มีน้ำหนักมากที่สุดและเป็นที่น่าสังเกตว่า ประสบการณ์ตรงในพระพุทธศาสนามีความหมายกว้างกว่าความรู้ที่เกิดจากสัญญาธรรมดา (Normal Perception) กล่าวคือความรู้ที่ได้จากการที่ตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายถูกต้องสัมผัสและใจรู้ธรรมารมณ์ นอกจากนี้ความรู้ในประสบการณ์ตรงยังได้รวมอยู่ในประเภทสัญญาพิเศษหรือที่เรียกว่า อภิญญา 6 ประการ กล่าวคือ (ที.ป. (ไทย) 11/431/307).

1. อิทธิวิธี แสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้

2. ทิพโอสถ หุทิพย์
3. เจโตปริยญาณ กำหนดรู้ใจคนอื่นได้
4. ปุพเพนิวาสานุสติญาณ ระลึกชาติได้
5. ทิพจักขุ ตาทิพย์
6. อาสวักขยญาณ ญาณที่ทำให้อาสวะสิ้นไป

ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทที่เป็นความรู้ตามความจริงสูงสุดและทำลายอวิชชากิเลสเครื่องเศร้าหมองอันมีอยู่ภายในจิตของตนเองให้สิ้นสุดได้เราเรียกสิ่งนั้นว่า “วิมุตติ” อันเป็นความหลุดพ้นอย่างจริงแท้และเป็นสิ่งที่ไม่อาจรู้ได้ด้วยสัญญาความรู้ธรรมดาหรือการอนุมานด้วยหลักเหตุผล เพราะว่าวิมุตติเป็นสิ่งที่หยั่งรู้ได้ด้วยปัญญาจักขุในลักษณะที่เป็นประสบการณ์ตรง ดังในพระพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “วิมุตติอันผู้บรรลุเห็นได้เอง ไม่ขึ้นกับกาล เรียกให้มาดูได้ ควรน้อมเอาเข้ามาไว้ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน” (อง. ตัก. (ไทย) 20/495/202).

บทสรุป

บทสรุปในมุมมองบทความเรื่อง “ปัญญาในมิติพุทธปรัชญา” ทำให้เห็นว่าปัญญาหรือความรู้ที่เกิดแก่มนุษย์ทุกกลุ่มนั้นมีอยู่สองประเภท ประเภทที่หนึ่งคือความรู้เพื่อความรู้ ในที่นี้หมายถึงความรู้ที่เกิดและได้รับจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสเป็นความรู้ที่สามารถจะพิสูจน์หาเหตุผลได้ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ประเภทที่สองคือความรู้เป็นเรื่องที่มีเบื้องต้นแห่งความรู้กล่าวคือ มีความอยากรู้ อยากเห็น เพราะเกิดมาจากความสงสัยครุ่นคิดหรือมีศรัทธา ในเรื่องนั้น เป็นเรื่องที่มีท่ามกลางหมายถึงกระบวนการในการแสวงหาความรู้ต่อความสงสัยในเรื่องนั้นและเป็นเรื่องที่มีที่สุดของความรู้คือความรู้ที่ทำลายความสงสัยในระดับสามัญทั่วไปพัฒนาไปสู่ความรู้ที่ยกระดับจิตให้อยู่เหนือความรู้ทั่วไป กล่าวคือความรู้เพื่อความหลุดพ้น (วิมุตติ) เป็นการทำกิเลสความสงสัยให้สิ้นไปจากจิต

References

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). **พระไตรปิฎกภาษาบาลี** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539).

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2532). **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พร
ริ้นดิงกรุ๊ป จำกัด.

เดื่อน คำดี.ดร. (2534). **พุทธปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2550). **ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม.

บุญมี แทนแก้ว. (2545). **พุทธปรัชญาเถรวาท**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

ทรงวิทย์ แก้วศรี. บรรณาธิการ. (2532). **มหาจุฬาฯ วิชาการ ปรัชญาบูรพทิศ**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พรินต์ติ้งกรุ๊ป จำกัด.